

۱۳۷۸ / ۲ / ۲۰

دانشگاه

شهید بهشتی

دانشکده

معماری و شهر سازی

رشته

معماری و شهر سازی

رسالة پایانی دوره کارشناسی ارشد

موضوع

طرح توسعه مرقد مطهر حضرت علی بن مهزیار اهوازی

اساتید راهنما

آقای دکتر رازجویان

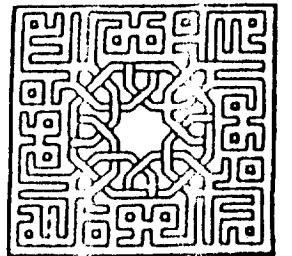
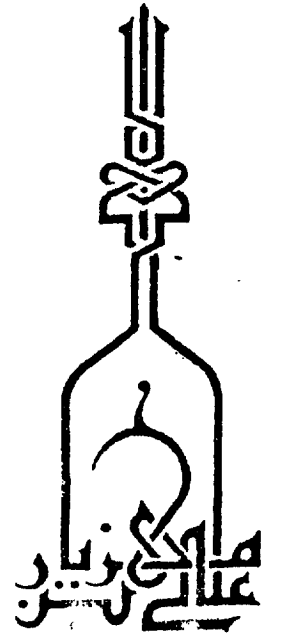
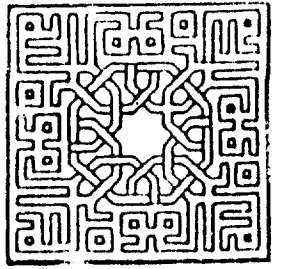
آقای دکتر زرگر

دانشجو

امیر اخلاصی

تابستان ۱۳۷۶

۲۵۸۵۹

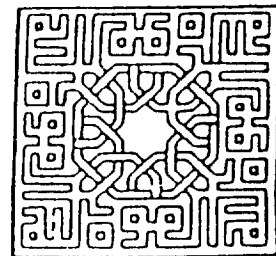
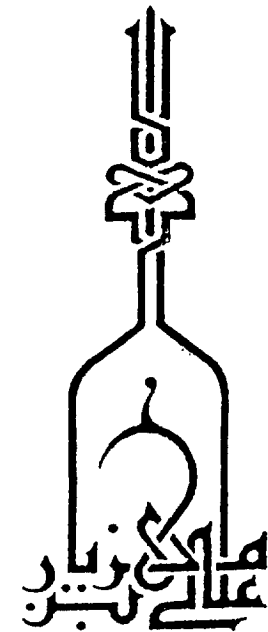
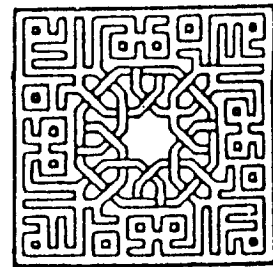
۱۳۷۸ / ۲ / ۲۰

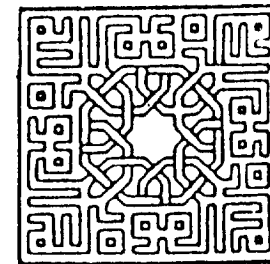
با تقدیر و سپاس از اساتید محترم جناب آقای دکتر رازجویان و جناب آقای دکتر زرگر که پیمودن راه را مرهون راهنماییهای بی دریغ

ایشان می باشم .

با تشکر از دوستانی که در ارائه این پایان نامه بی شائبه یاریم نمودند .

۲۰۱۸۶

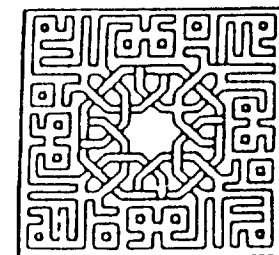
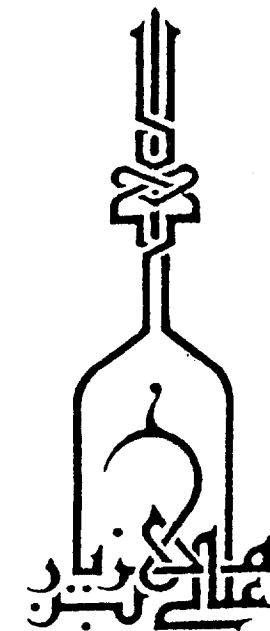

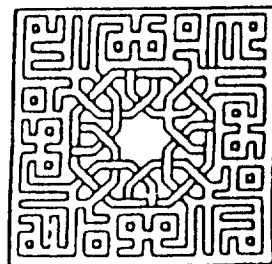
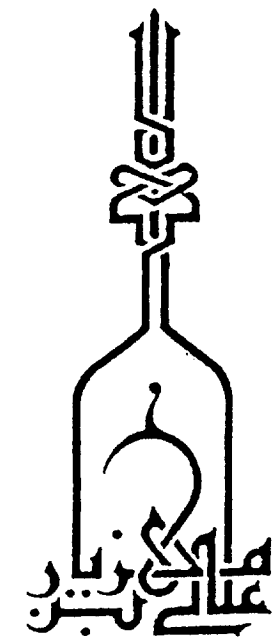
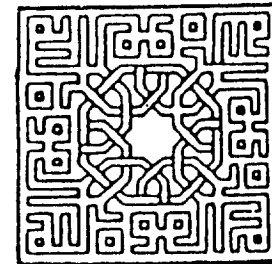
تقدیم به :

پدرم برای فداکاریش

مادرم برای مهربانیش

همسرم برای همراهیش

مقدمه

فصل اول : شناخت جغرافیایی و اقلیمی

۱- شناخت جغرافیایی و اقلیمی

۱-۱ مطالعات جغرافیایی و اقلیمی استان خوزستان

۱-۱-۱ حدود و وسعت و موقعیت جغرافیایی

۱-۱-۲ پستی و بلندی

۱-۱-۳ آب و هوا

۱-۱-۴ پوشش گیاهی

۱-۱-۵ منابع آب

۱-۱-۶ زلزله

۱-۱-۷ ارتباطات و حمل و نقل

۱-۲ مطالعات جغرافیایی و اقلیمی شهر اهواز

۱-۲-۱ موقعیت

۱-۲-۲ پستی و بلندی

۱-۲-۳ آب و هوا

۱-۲-۳-۱ ویژگیهای معماری بومی مناطق گرم و مرطوب

۱-۲-۴ حرکات زمین

۱-۲-۵ تاسیسات و تجهیزات شهری

۱-۲-۵-۱ نظام فاضلاب شهری

۱-۲-۵-۲ نظام آبرسانی شهری

۱-۲-۵-۳ شبکه تأسیسات برق

۱-۲-۵-۴ نظام گازرسانی شهری

۱-۲-۵-۵ شبکه مخابرات شهری

۱

۲

۴

۴

۴

۶

۷

۹

۱۰

۱۱

۱۱

۱۴

۱۴

۱۴

۱۶

۱۸

۱۹

۱۹

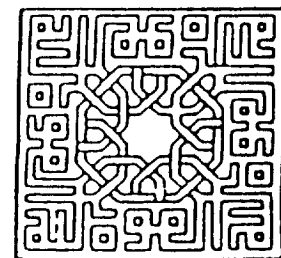
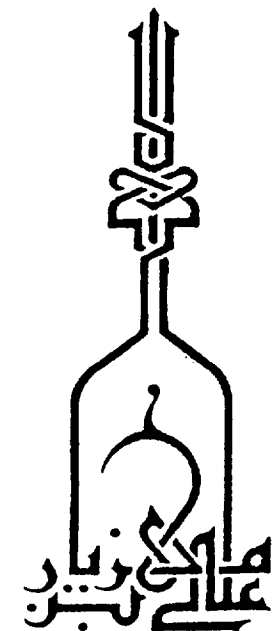
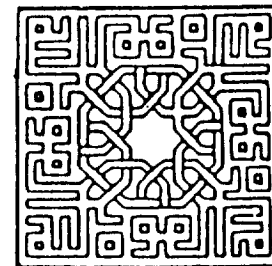
۱۹

۲۰

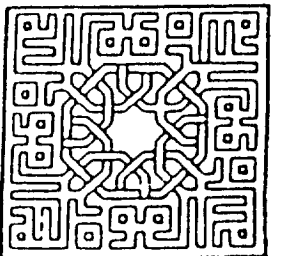
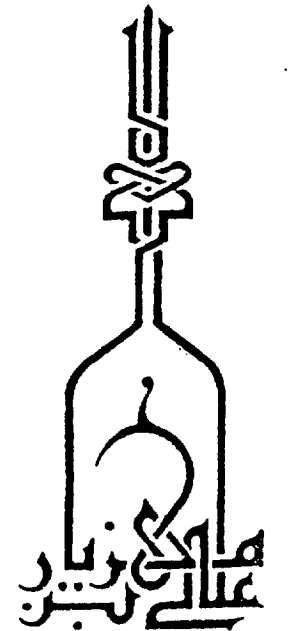
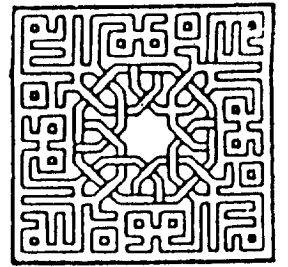
۲۰

۲۱

۲۱

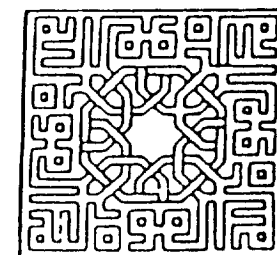
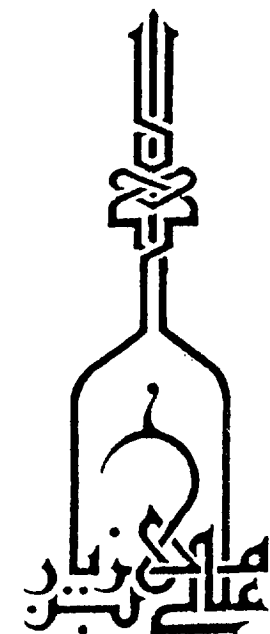
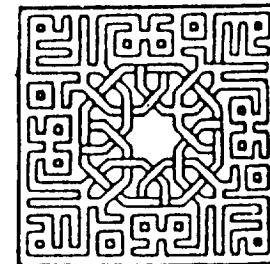
۲۱	۶-۲-۱ آبهای زیرزمینی
۲۲	۷-۲-۱ زمین شناسی
۲۲	۸-۲-۱ معادن
۲۳	۹-۲-۱ جهت وزشهای بادهای غالب
فصل : بررسی تاریخی	
۲۴	۲- بررسی تاریخی
۲۵	۱-۲ سابقه تاریخی اهواز
۲۵	۲-۲ الجزیره و المدینه
۲۶	۲-۲ بندر ناصری در زمان قاجار یا اهواز امروز
۲۷	۴-۲ مختصری جهت آشنایی با جناب علی بن مهزیار اهوازی
۳۰	
فصل سوم : شناخت اجتماعی ، اقتصادی ، فرهنگی	
۳۳	۳- شناخت اجتماعی ، اقتصادی ، فرهنگی
۳۴	۱-۳ بررسی اقتصادی
۳۴	۱-۳-۱ نگرش کلی بر خصوصیات اقتصادی شهر اهواز
۳۵	۲-۳-۱ نتیجه گیری بررسی اقتصادی شهر اهواز
۳۵	۱-۳-۲-۱ لزوم احداث یک مجموعه مذهبی در شهر اهواز به لحاظ سازمان فضایی
۳۶	۲-۳-۲-۲ ارتباط یک مجموعه مذهبی با آینده اقتصادی شهر اهواز
۳۸	۲-۳ خصوصیات جمعیتی و اجتماعی
۳۸	۱-۳-۲ مشخصات کلی و ویژگیهای استان خوزستان
۳۹	۲-۳-۲ ویژگیهای اجتماعی و جمعیتی استان خوزستان
۳۹	۳-۳ خصوصیات جمعیتی و اجتماعی شهر اهواز

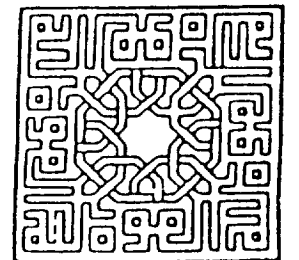
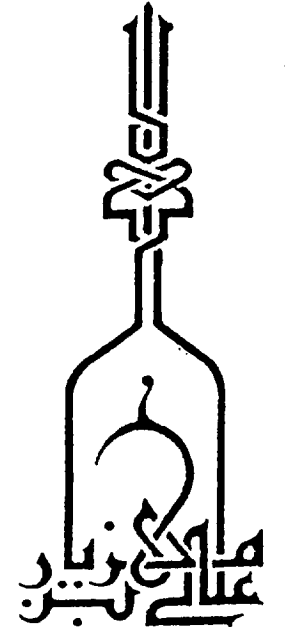
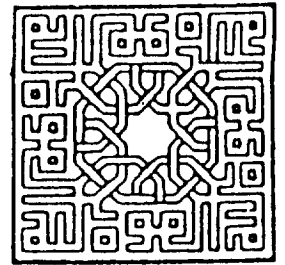
۴۱	۳-۴ سیمای فرهنگی شهر
۴۱	۳-۴-۱ فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی شهر اهواز
۴۲	۳-۴-۲ اماکن مذهبی شهر اهواز
۴۲	۳-۴-۳ موزه
۴۲	۳-۴-۴ کتابخانه های عمومی
۴۴	۳-۴-۵ تأسیسات رفاهی - تریتی
۴۴	۳-۴-۶ فضای باز و سز عمومی
۴۵	۳-۴-۷ واحدهای پذیرایی و جهانگردی

فصل چهارم : مطالعه معماری و بافت شهری موجود در منطقه

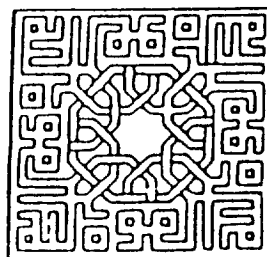
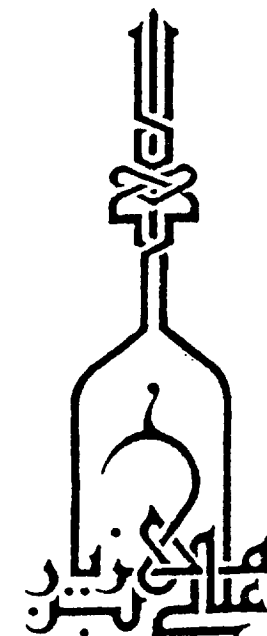
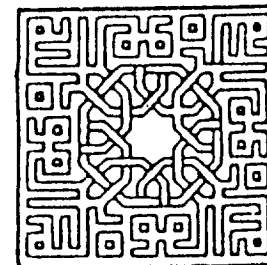
۴۶	۴- مطالعه معماری و بافت شهری موجود در منطقه
۴۷	۴-۱ ویژگیها و عوامل مؤثر در معماری شمال خوزستان
۴۸	۴-۱-۱ تاثیر شرایط اقلیمی بر معماری این منطقه
۴۸	۴-۱-۲ تاثیر مسائل فرهنگی بر معماری این منطقه
۵۱	۴-۱-۳ تاثیر مناسبات اجتماعی بر معماری این منطقه
۵۲	۴-۱-۳-۱ تاثیر بازار بعنوان عامل اصلی فضای شهری
۵۲	۴-۲ عناصر و روشهای ساختمانی معماری سنتی در این منطقه
۵۵	۴-۲-۱ استفاده از دیوار و بامهای حجیم
۵۶	۴-۲-۲ آرایش ساختمان
۵۹	۴-۲ سنتهای معماری قدیم این منطقه
۶۲	۴-۳-۱ نظام بازشوها
۶۵	۴-۳-۲ نحوه سازماندهی فضایی واحدها
۶۷	۴-۳-۳ خصوصیات مشترک بین واحدها

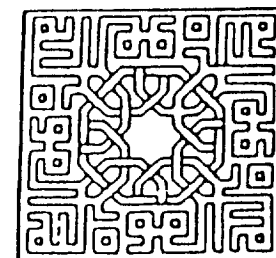
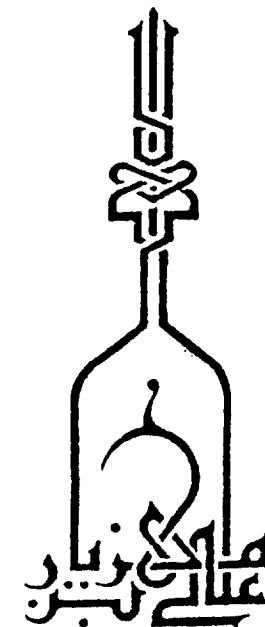
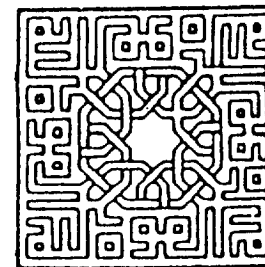
۷۰	۴-۴ ارتباط واحدها با هم
۷۰	۴-۴-۱ شیوه جمع قطعات
۷۱	۴-۴-۲ گونه شناسی کاربری قطعات
۷۱	۴-۴-۳ بلوکهای منتج از اشتراک قطعات
۷۲	۴-۴-۴ اتصالات با شبکه ارتباطی
۷۶	۴-۴-۵ عنصر تزئینی شهری
۸۲	۴-۵ ویژگیها و عوامل مؤثر در معماری جنوب خوزستان
۸۲	۴-۵-۱ تحلیل فضاهای عملکردی و ارتباطی
۸۳	انواع ورودی
۸۴	انواع ایوان
۸۴	ایوانهای طولی
۸۶	ایوانهای عمیق
۸۷	بررسی نورگیری و تهویه فضاهای خصوصی
۸۷	انواع اطاق
۸۷	مضيف
۸۸	اطاقهای معمولی
۸۸	اطاقهای ارسی یا شناسیل
۸۸	سرویسهای بهداشتی و آشپزخانه
۸۹	حیاط بعنوان مرکزترین فضا
۹۰	نور و سایه
۹۱	تهویه
۹۱	بام
۹۲	۴-۶ عناصر تشکیل دهنده ساختمان
۹۲	۴-۶-۱ نظام ساختمانی

۹۲	۲-۶-۴ نظام باربر
۹۳	۳-۶-۴ نظام پوشش
۹۴	۴-۶-۴ نظام پرکننده
۹۴	موقعیت پرکننده ها نسبت به نظام باربر
۹۶	مصالح پرکننده ها
۹۷	منافذ در پرکننده ها
۹۷	۶-۶-۴ نظام باز شوها
۹۷	ابعاد و تنا سبات باز شوها
۹۹	انواع قرار گیری باز شوها
۱۰۰	مصالح باز شوها
۱۰۰	گونه شناسی نظامهای ساختمانی
۱۰۱	۷-۴ نحوه سازماندهی فضایی واحدها
۱۰۳	۱-۷-۴ شیوه تجمع قطعات
۱۰۴	۲-۷-۴ اتصالات با شبکه ارتباطی
۱۰۷	۳-۷-۴ ترکیب نما
۱۰۷	نظام ساختمانی نما، عناصر و قواعد ترکیب نما
۱۱۳	۴-۷-۴ عناصر تزئینی شهری
۱۱۶	فصل پنجم : مساجد و اماکن مذهبی و نحوه شکل گیری آنها
۱۱۷	۵- مساجد و اماکن مذهبی و نحوه شکل گیری آنها
۱۱۷	۱-۵ بحثی پیرامون معماری دوران اسلامی
۱۲۴	۲-۵ چگونگی شکل گیری مراکز مذهبی در طول تاریخ
۱۲۸	۳-۵ انواع مساجد

۱۳۰	۴-۵ مساجد و جایگاه اجتماعی آنها
۱۳۰	۵-۵ مساجد جایگاه هنر
۱۳۲	۶-۵ بررسی اجزا مسجد و چگونگی راهیابی آنها
۱۳۷	۷-۵ مختصری در مورد چند بنای تاریخی مذهبی استان خوزستان
۱۳۷	مسجد جامع دزفول
۱۴۰	مسجد لب خندق دزفول
۱۴۱	سلطان سید علی معروف به آقا رود بند دزفول
۱۴۱	امامزاده محمد بن جعفر دزفول
۱۴۱	بقعه آقا سید شاه رکن الدین دزفول
۱۴۵	مسجد جامع شوشتر
۱۴۷	امامزاده عبدالله شوشتر
فصل ششم : بررسی نحوه زیارت در مرقد علی بن مهزیار اهوازی	
۱۴۸	۶- بررسی نحوه زیارت
۱۴۹	۱-۶ سلام
۱۵۰	۲-۶ طهارت
۱۵۱	۳-۶ زیارت اهل قبور
۱۵۱	۴-۶ نماز
۱۵۱	۵-۶ زیارت نامه
۱۵۲	۶-۶ زیارت حرم
۱۵۲	۷-۶ زوار غیر بومی
۱۵۳	۸-۶ عزاداری حسینی در مرقد

فصل هفتم : روند شکل گیری و گسترش شهرها در طول تاریخ

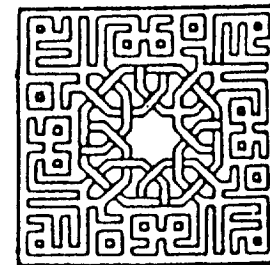
- ۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۸
۱۵۸
۱۵۹
۱۵۹
۱۵۹
۱۶۲
۱۶۲
۱۶۲
۱۶۵
۱۶۵
۱۶۹
- ۷- روند شکل گیری و گسترش شهرها در طول تاریخ
۷-۱ ستون فقرات شهری
۷-۲ تطابق شهر با مسائل اقلیمی
۷-۳ رعایت سلسله مراتب در شهر
۷-۴ فضاهای باز و بسته
۷-۵ بررسی روند شکل گیری شهر اهواز در طول تاریخ
۷-۶ بررسی وضع موجود شهر
۷-۶-۱ کاربری موجود
۷-۶-۲ جهات مناسب برای توسعه
۷-۷ ایده کلی طرح در مقیاس منطقه ای
۷-۷-۱ بررسی شبکه دسترسی
۷-۷-۲ بررسی مسیرهای حرکتی
۷-۸ گسترش آینده شهر
۷-۹ بررسی قرار گیری مجموعه مذهبی علی بن مهزیار در شهر

فصل هشتم : بررسی و مطالعه استانداردهای موجود

۱۷۱

فصل نهم : شکل گیری و توجیه طرح

- ۱۹۴
۱۹۵
۱۹۵
۱۹۵
۱۹۶
- ۹- توجیه طرح
۹-۱ برنامه عملکردی
۹-۲ نحوه استقرار
۹-۳ اصول طرح

۹-۳-۱ بخش مذهبی زیارتی

۹-۳-۲ مرکز تحقیقات و مطالعات معارف اسلامی

۹-۳-۳ بخش خدماتی تجاری

۱۹۷

۱۹۸

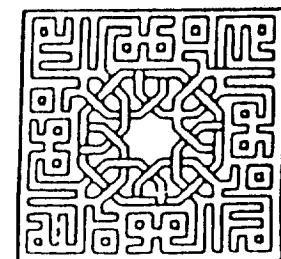
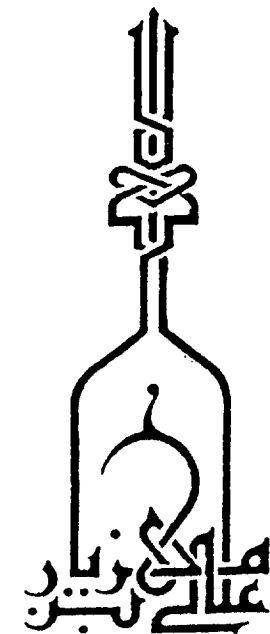
۱۹۹

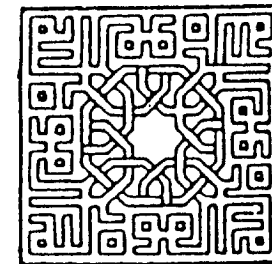
فهرست منابع و مأخذ

۲۰۱

ضمائم

۲۰۲

مقدمه

در میان بناهایی که وجودشان دستی در تبیین فرهنگ معماری ایران - زمین در طول تاریخ تمدن داشته اند بنا و بزبانی گویاتر اثری را نمی توان یافت که عرصه تجلی مقدسات و آرمانهای معنوی سازندگانشان نبوده باشد .

نمادها ، انگاره ها ، سلسله مراتب فضائی و مکانی از عناصر مورد احترامی که در متن اثر محترم شمرده همراهی حرمت و تقدسی خاص ممکن نبوده است .

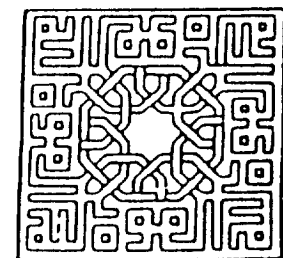
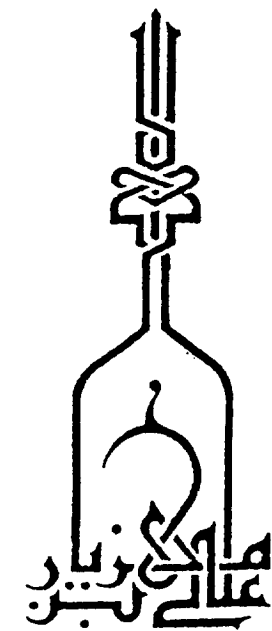
با اینکه این مفاهیم باطنی از مشخصه های بارز معماری ایرانیان می باشند اما برخی آثار علی الخصوص در دوره اسلامی بگونه ای شاخص عرصه بروز قدرتمند اینگونه مفاهیم غیرمادی بوده اند .

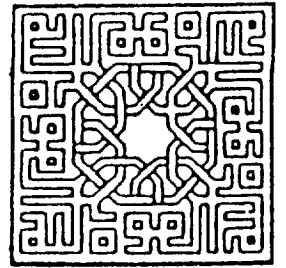
که همان معماری بناهای مذهبی می باشد که در خدمت تعالی انسان شکل گرفته است و تأثیر گذاری معمار ایرانی در شیوه زندگی و طرز تفکر استفاده کنندگان بنا را بخوبی می توان در اینگونه آثار از جمله مساجد ، آرامگاهها و سایر بناهایی از این دست باز یافت .

بناهایی که پیچیدگی هاشان در عرصه های مختلف هنر تجلی تلاش ذهنی سراینده بناست در تصنیف اشکال پیچیده آفرینش .

بناهایی که با توجه به بی پیرایگی ذاتی کالبد خویش را عرصه تعالی ذهن تا حقیقتی بس شگرف می داند حقیقتی که از راه منطق فهم نتواند شد .

در این میان مقابر و آرامگاه بزرگان دینی بعد از مساجد مورد عنایت و توجه خاص مردم بوده و می باشند با آنکه نه تنها خواندن نماز در قبرستان و آرامگاهها از افعال مکروه است بلکه کراهتی نیز نسبت به نماز در گورستان و آرامگاهها وجود دارد مع هذا شیعه برای حفظ خاطره بزرگان دینی و تاریخی به مقابر ائمه و اصحابشان اهمیت ویژه ای می دهد و بدین گونه است در سراسر ایران بسیاری از امامزاده و بقاع متبرکه هنوز هم به عنوان جانشین مسجد مورد استفاده قرار می گیرد .

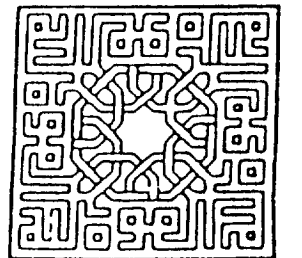
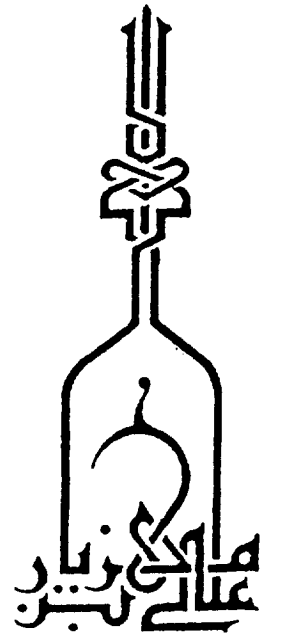

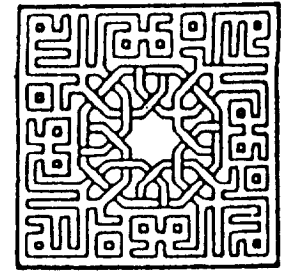
در این امکان به یمن وجود پاک و بدن مطهر شهدا محیط اطراف آنها را نیز هاله ای از تطهیر فرا گرفته و از همین رو مورد احترام مردم قرار می گیرند .

✂ در مرکز بخش قدیمی اهواز در محله ای موسوم به خزعلیه (اهواز قدیم) خیابان مهزیار از خیابان ۲۴ متری منشع می شود که به بقعه متبرکه ای بنام حضرت علی بن مهزیار منتهی می گردد . این بنا از نقطه نظر سابقه تاریخی تقریباً نقطه شروع شکل گیری اهواز امروزی محسوب می گردد. بدین صورت که با توجه به اسناد تاریخی علی الخصوص سفرنامه مستشرقین غربی تنها بنائی که تا مدتها پس از ویرانی اهواز در این منطقه وجود داشته مدفن حضرت علی بن مهزیار بوده است از این رو این آرامگاه جدای ارزشهای مذهبی و ملی واجد ارزشی خاص بواسطه مسائل معماری و شهر سازی می باشد . *از این به بعد*

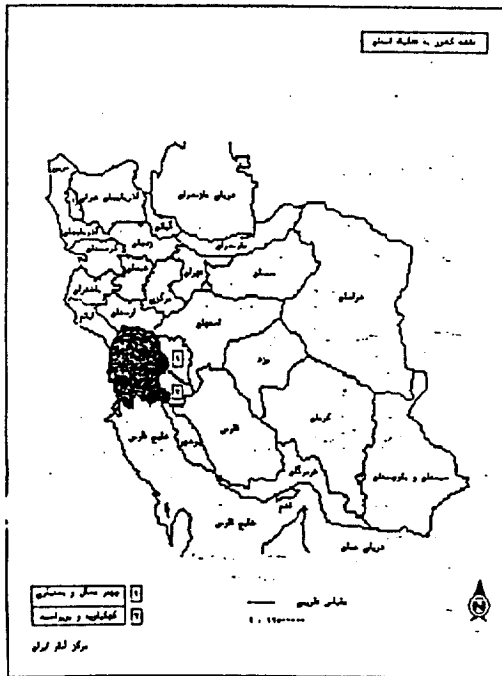
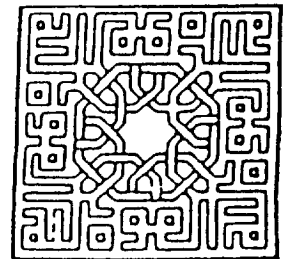
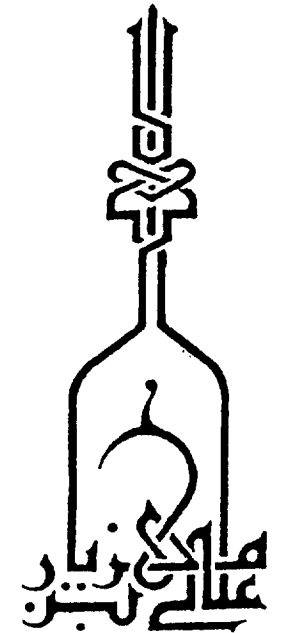
متأسفانه به بنای این آرامگاه آنگونه که باید توجه نشده و ساخت و سازهای بدون برنامه منجر به از دست رفتن سیمای بومی این آرامگاه شده است .

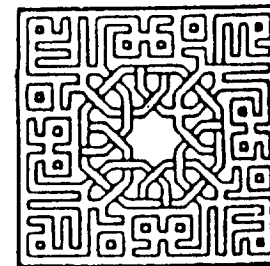
نکته قابل ذکر دیگر در خصوص این آرامگاه این است که با وجودی که این آرامگاه تقریباً تنها مکان مذهبی شاخص شهر اهواز می باشد تاکنون هیچ طرح جامعی در جهت احیاء و گسترش آن در نظر نگرفته شده است . از این رو با توجه به قابلیت هائی که این مکان مقدس از نقطه نظر مذهبی و سیستم شهری دارا می باشد طرح گسترش مجموعه مذهبی در جوار آرامگاه علی بن مهزیار با توجه به در نظر گرفتن مسائل منطقه ای و شهری به عنوان موضوع رساله پایانی انتخاب گردید . *و این طرح را می توانستیم مورد توجه قرار دهیم*

فصل اول : شناخت جغرافیایی و اقلیمی

۱ شناخت جغرافیایی و اقلیمی

۱-۱ مطالعات جغرافیایی و اقلیمی استان خوزستان

۱-۱-۱ حدود و وسعت و موقعیت جغرافیایی

استان خوزستان در جنوب سلسله جبال زاگرس و در ناحیه غربی ایران بین مدارات ۲۹ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۲۲ درجه و ۵۸ دقیقه عرض شمالی و بین نصف النهارات ۴۷ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۹ دقیقه طول شرقی گرینویچ قرار دارد .

از نظر حدود جغرافیایی از شمال به استان ایلام و لرستان ، از مشرق به استانهای بختیاری و بویراحمد و کهگیلویه ، از جنوب به خلیج فارس و استان بوشهر و از مغرب به کشور عراق محدود است .

وسعت آن بالغ بر ۶۷۲۸۲ کیلومتر مربع و جمعیت آن بر طبق سرشماری سال ۱۳۷۰ ، حدود ۳۱۷۵۸۵۲ نفر بوده ، دارای ۱۳ شهرستان و ۲۴ شهر است و مرکز آن شهر اهواز میباشد .

شهرستانهای آن عبارتند از:

آبادان ، اهواز ، اندیمشک ، ایزه ، بهبهان ، خرمشهر ، دزفول ، دشت آزادگان ، رامهرمز ، شوشتر ، شادگان ، بندرماهشهر و مسجدسلیمان .

طول ساحل جنوبی استان خوزستان ۳۰۰ کیلومتر (۲۲۰ کیلومتر از بوشهر تا اروند رود و ۸۰ کیلومتر از اروند رود تا روستای خین خرمشهر) میباشد .

